

Globalizáció a felsőoktatásban – szervezeti és marketingkövetkezmények

A globalizáció a kilencvenes évekre elérte a felsőoktatás területét is, és a felsőoktatási intézetek mind inkább globalizált térben versenyeznek egymással a hallgatókért, ami új kihívásokat jelent ezen intézmények marketingmunkája számára. Ebben a munkában áttekintjük a globalizáció kihívásait és az oktatási intézmények lehetséges válaszait e kihívásokra. Az oktatás globalizációjára vonatkozó szakirodalom és a statisztikai adatok elemzésén túl részletesen ismertetjük azokat a feladatokat, amelyeket a felsőoktatási intézeteknek marketing- és menedzsmentmunkájuk során meg kell oldaniuk.

Kulcsszavak:
*globális felsőoktatási tér,
mobilitás,
intézményi változások*

GLOBALIZÁCIÓ ÉS FELSŐOKTATÁS

Ahogy Suzanne Berger (2003) írta a globalizáció szakaszairól szóló munkájában: „a hidegháború óta a globalizáció a reményeink és félelmeink horizontja, amely mindenképpen az emberiség történetének új korszakát jelenti”. A globalizáció, amint azt számtalan munkában részletesen elemezték, az utóbbi harminc évben átalakította a mezőgazdaság, a feldolgozóipar és napjainkban a szolgáltatások előállításának világméretű rendszerét új kapcsolódási pontokat és világméretű hálózatokat hozva létre. A jelenség elméleti kérdéseinek vizsgálata a hatvanas évektől kezdve követte a gyakorlatban megfigyelt változásokat, és az élet minden terén igyekezett számot adni arról, hogy milyen irányban milyen intenzitással figyelhető meg a globalizáció térnyerése. A vizsgálódások legnagyobb része a gazdasági átalakulásokat helyezte a középpontba, és csak az elmúlt évtized során került előtérbe olyan társadalmi jelenségek elemzése a globalizáció összefüggésében, mint az oktatás és a kultúra.

A globalizáció gazdasági jelenségekre való leszőkítése ugyan érthető, de semmiképpen sem elfogadható már azért sem, mert a globalizáció jelenségének talán legjelentősebb korai kutatója, Marshall McLuhan (1960, 1962), akinek könyvei először vezették be a globalizáció fogalmát a tudományos diskurzusba, nem szűken gazdasági, hanem mindenekelőtt kulturális és értékrendszerbeli nézőpontból vizsgálta a globalizációt. Ebben a munkában mi is az oktatás olyan új aspektusait elemezzük, amelyek elsősorban a globalizáció fogalmaival írhatók le.

Az oktatás globalizálódása

Az oktatás és a gazdaság globalizációs folyamatainak egymásra kifejtett hatását vizsgáló elemzések előzményének Becker (1975) emberi tőkét vizsgáló munkája tekinthető, amelyben az oktatás gazdasági hatásait elemezte. Az oktatás globalizálódására vonatkozó irodalom jó áttekintését adta Epstein (2002), aki úgy találta, hogy az oktatás globalizálódását a gazdasági globalizációs folyamatokkal összefüggésben kell kezelni, és felhívta a figyelmet arra, hogy a globalizálódás gazdasági és politikai vetületei elősegítik az oktatási mobilitás fejlődését és az oktatott tananyagok egységesedését, amely viszont hozzájárul az értékrendszerek egységesedéséhez, valamint a gazdasági globalizáció előrehaladásához.

A gazdasági globalizáció és az oktatás globalizációs folyamatai közötti kölcsönhatásokra vonatkozó egyik legérdekesebb és legszélesebb körű kutatás Dirk Willem te Velde (2005) nevéhez fűződik, aki a gaz-

dasági és az oktatási globalizáció nemzetközi szakirodalmának átfogó kritikai elemzését is elvégezte. A szerző a megállapításait elsősorban a fejlődő országok gazdaságaira vonatkozóan végzett kutatások alapján tette. Willem te Velde elemzését kapcsolati mátrixok definiálásával és a nemzetközi szakirodalomban a vizsgált kérdésekre vonatkozó empirikus kutatások eredményeinek elemzésével végezte el.

Az első mátrixban azt vizsgálta, hogy az oktatás és a képzés milyen mértékben hat egy ország gazdasági globalizációs folyamatokba való bekapcsolódására. E tekintetben az oktatás és a kereskedelem, az oktatás és a tőkeáramlás, és végül az oktatás és a migráció kapcsolataira vonatkozó kutatásokat tekintette át a szerző az alapszintű oktatás, a szakoktatás, a felsőfokú oktatás és a külföldi oktatás vonatkozásában. A külföldi oktatás a külföldi tanulmányokat, illetve a hálózatszerűen működő felsőoktatási intézmények működését jelenti. A nemzetközi szakirodalom áttekintését követően a szerző arra a következtetésre jutott, hogy egy ország kereskedelmét (exportpotenciálját) az oktatás általában pozitívan érinti, de az empirikus adatok szerint nem mindegy, hogy ez milyen oktatás. A kutatások szerint a felsőfokú oktatás és azon belül is a külföldi oktatás segíti az exportpotenciál bővülését. Az empirikus kutatások hasonlóképpen pozitív kapcsolatot állapítottak meg a nemzetközi tőkeáramlás és az oktatás, illetve a szak- és a felsőfokú oktatás között is.

„A globalizáció gazdasági jelenségekre való leszűkítése ugyan érthető, de semmiképpen sem elfogadható már azért sem, mert a globalizáció jelenségének talán legjelentősebb korai kutatója, Marshall McLuhan, akinek könyvei először vezették be a globalizáció fogalmát a tudományos diskurzusba, nem szűken gazdasági, hanem mindenekelőtt kulturális és értékrendszerbeli nézőpontból vizsgálta a globalizációt.”

A második mátrixban a szerző a kapcsolatot ellenkező irányban vizsgálta azt elemezve, hogy a gazdasági globalizáció milyen hatással van az oktatásra. A kereskedelem (export) és az alapfokú oktatás esetében a fejlettebb csoportba tartozó fejlődő országok között erősebb a kapcsolat az export és az oktatásra költött kiadások között. A felsőoktatás esetében még erősebb a kapcsolat, hiszen pl. Dél-Korea példája mutatja, hogy a felsőoktatás fejlődése együtt jár az exportlehetőségek bővülésével. A külföldi beruhá-

zások és az alapfokú oktatás esetében hasonló eredményt kaptak, és pozitív kapcsolatot azonosítottak a felsőoktatással és a külföldi képzéssel is.

A harmadik mátrixban azokat az oktatáspolitikai intézkedéseket vizsgálta Willem te Velde, amelyek a gazdasági fejlődés előmozdítását célozták a fejlődő országokban.

A tanulmány végkövetkeztetése, hogy a gazdasági globalizációs folyamatai erőteljesen hatnak az oktatás fejlődésére, mint ahogy az oktatás fejlődése is erősíti a globalizációs folyamatokat a gazdaságban, valamint hogy maga az oktatás is jelentős mértékben globalizálódik napjainkban, ami többek közt a nemzetközi hallgatói és oktatói mobilitás, mind az oktatási intézmények nemzetközi hálózatainak alakulásában jól lemérhető.

Globalizálódó felsőoktatás

A fenti kutatási eredmények is alátámasztják, hogy a globalizáció az elmúlt évek során a felsőoktatást is jelentős mértékben átalakította. Világszinten megfigyelhető, hogy a minőségi, nemzetközi szinten alkalmazható ismereteket nyújtó felsőoktatás iránti kereslet megnőtt mind az oktatásban potenciálisan résztvevők, mind pedig a felsőoktatásból kikerülőket alkalmazó munkáltatók részéről. Ezt a megnövekedett igényt tovább erősítette a világgazdaság állapotának gyengülése: az oktatás értéke tovább nőtt, az elhelyezkedni nem tudó egyének visszamentek az oktatásba annak érdekében, hogy a munkaerőpiacon eladható ismeretekhez és végzettséghez jussanak.

A gazdasági feltételek átalakulása nem kizárólag a felsőoktatás iránti igényt növelte, hanem a felsőoktatás jellegével kapcsolatos elvárásokat is módosította. A munkáltatók szembesülve a munkaerő-piaci kínálat bővülésével egyre speciálisabb ismereteket várhatnak és várnak is el a munkavállalóktól: mindinkább nemzetközi környezetben is tapasztalatokat szerzett, interdiszciplináris képzésben részt vett kollégákat keresnek. Ez viszont azt eredményezi, hogy a munkaerőpiaci kínálati oldalának résztvevői egyre nagyobb gondossággal fogják megválogatni azt a felsőoktatási intézményt, ahol ismereteket és diplomát szereznek majd. A felsőoktatási szolgáltatások iránti megváltozott keresletre reagálva az oktatási intézményeknek is változtatni kell hagyományos szemléletmódjukon.

A felsőoktatás globalizálódásának így a fenti szempontokat átgondolva több, egymással szorosán ösz-

szefüggővetülete is van. Teichler (2003) megfogalmazásában a globalizáció két összetevőben jelentkezik az oktatás területén: a fizikai mobilitás, az együttműködés és tudásátadás, valamint az intézményi stratégia és menedzsment változásának terén. Ebben a munkában az első vetületet két oldalról is vizsgáljuk: az oktatásban részt vevő két kulcsfontosságú szereplő – az oktató és a hallgató – oldaláról, amíg a második vetületet annak aldimenziói mentén értékeljük.

„A felsőoktatási intézményekben mindinkább olyan oktatókat alkalmaznak, akik nemzetközi ismeretekkel, oktatási és kutatási tapasztalattal, valamint oktatási szintű idegennyelvtudással rendelkeznek.”

Az oktatók oldaláról

A felsőoktatási intézményekben mindinkább olyan oktatókat alkalmaznak, akik nemzetközi ismeretekkel, oktatási és kutatási tapasztalattal, valamint oktatási szintű idegennyelvtudással rendelkeznek. Ezt a felkészültséget természetesen nem egyszerű megszerezni. Abban az esetben sikerülhet, ha az egyén mögött olyan támogató intézmény áll, amely ösztöndíjjal, kapcsolatokkal, az otthoni oktatási terhelés átmeneti enyhítésével segíti az oktatót abban, hogy külföldön töltsön egy adott időtartamot. A külföldi tapasztalatszerzés igénye maga után vonja azt, hogy az egyetemeken és főiskolákon világszerte egyre nagyobb a külföldi oktatók aránya. A vendégoktatók hagyományosan egy vagy több szemeszterre érkeztek külföldi felsőoktatási intézményekbe elsősorban oktatási és kutatási céllal. E megoldás mellett egyre inkább elterjedőben van, hogy az oktató egy vagy két hétre érkezik a külföldi intézménybe, ahol tömbösített formában tartja meg az óráit, és igyekszik mind több kollégával megismerkedni és beszélni, bár természetesen ez a rövid időtartam csak a potenciális közös együttműködések alapjainak lefektetésére elegendő. Az oktatók külföldi felsőoktatási intézményeknél tett látogatásainak egyik legújabb verziója pedig az, amikor az oktatót azzal a céllal hívják meg egy más országban található intézménybe, hogy az ottani oktatók számára tartson beszámolót a kutatási és oktatási céljairól, alapelveiről és módszereiről. Ebben az esetben az oktató lehet, hogy hallgatókkal nem is találkozik, az utazási motiváció egyértelműen az, hogy a két különböző ország oktatói közösen átértékeljék tevékenységeik alapidimenzióit, egymástól tanuljanak, és esetlegesen közösen kidolgozzanak olyan oktatási és kutatási

mintákat, módszereket, eljárásokat, amelyek mind a két országban emelhetik mind az oktatás, mind pedig a kutatás színvonalát és eredményességét.

A diákok oldaláról

A munkaerő-piaci elvárások alapján természetesen nem kizárólag arra van szükség, hogy az oktatók köre megújuljon és átalakuljon, bár egy adott szinten ez már önmagában is garantálja a nemzetközi ismeretek beépülését a hazai felsőoktatási intézmények oktatási gyakorlatába.

A nemzetköziesedés felsőoktatásban való megjelenése a diákok oldalán is változásokat hozott.

A hallgatók nemzetközi mobilitása évről évre nő. A külföldön tanuló egyetemi és főiskolai hallgatók száma 2009-ben meghaladta

a 3 millió főt, és egyes országokban (Nagy-Britannia, Ausztrália, Új-Zéland, Franciaország, Németország, Ausztria és Svájc) a külföldi hallgatók aránya az összes felsőoktatási hallgatón belül magasabb, mint 10% (OECD 2009).

A hallgatóknak ma már számos lehetőségük van arra, hogy egy-két héttől egy teljes szemeszterig vagy akár egy bachelor- és/vagy mesterprogram időtartamáig terjedő periódust külföldi intézményben töltsenek. Az egyetemek és főiskolák által kötött intézményközi szerződések, más országok hazai hivatalos kirendeltségein meghirdetett ösztöndíj-lehetőségek vagy külföldi intézmények konkrét, direkt továbbtanulási ajánlatai és ösztöndíjai mind azt szolgálják, hogy egyre több diáknak álljon rendelkezésére a külföldi tanulás lehetősége. A külső országokban továbbtanuló diákoknak számos előnyös lehetőség áll rendelkezésére. Nem kizárólag az, hogy az általuk otthon elsajátított idegen nyelvet most anyanyelvi környezetben tudják gyakorolni és szaktárgyaikat ezen a nyelven elsajátítani, hanem az is, hogy más kultúrájú diaktársaikkal együtt dolgozva, velük csoportos munkát végezve idegen, a hazaitól eltérő környezetben kell helytállniuk. Beilleszkednek az ismeretlen szokásvilágba, és olyan nemzetközi kapcsolatokat építenek ki, amelyek hosszú távon segíteni fogják őket mind szakmai, mind személyes életükben, azaz kapcsolati tőkéket építenek.

A hazai intézményekben továbbtanuló diákok is részesülhetnek a nemzetközi környezet által teremtett előnyökből, de természetesen csak abban az esetben, ha felsőoktatási intézményük fogad külföldi hallgatókat. Ebben az esetben a diákok ugyanúgy találkoznak diaktársaikkal más szemléletmódjával, feladatmegoldási módszereivel, és oktatáson kívüli tevékenységeik-

ben is egymásra találhatnak. A hazai intézményben „teremtett” nemzetközi környezet egyetlen, ám igen lényeges dimenziót nélkülöz: a tényleges környezetet, azt ugyanis, hogy a diáknak más országban, más feltételek mellett kell megélnie és tanulnia. Ennek a tapasztalatnak a megszerzése viszont sok munkáltatónál kiemelt szempont a felvételi során: a nemzetközi vállalatok többsége azt is nézi, hogy a jelentkező mennyire rátermett idegen környezetben, mennyire tudná megállni a helyét a külföldi kirendeltségeken vagy a külföldi partnerekkel való tárgyalás és együttműködés során. Nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy azok a vállalatok, amelyek külföldi kirendeltségeikbe küldenek munkatársakat, intenzíven alkalmazzák az 1990-es évek óta elterjedt keresztkulturális tréninget, amelynek keretében a munkatársat és gyakran annak egész családját egy-két hétre elküldik az adott külföldi országba annak érdekében, hogy lásák, hogy egy 3–4 éves kiküldetésben megállják-e a helyüket. Amennyiben olyan munkatársat találnak, aki már töltött egy adott időszakot az adott kultúrában, a költséges és időigényes keresztkulturális tréning egy részét meg tudják takarítani.

Intézményi szempontból

A globális kihívásoknak és a gazdasági feltételek által teremtett új követelményeknek megfelelően az egyetemeknek és főiskoláknak intézményi szinten is változtatásokat kell bevezetniük. Ezek négy dimenzióját lehet beazonosítani.

Egyrészt az oktatók szintjén jelentkező új elvárásoknak megfelelően olyan oktatógárdát kell toborozniuk, amelynek tagjai nemzetközi intézményekben szerzett oktatási és kutatási gyakorlattal rendelkeznek, oktatásra alkalmas szinten beszélnek egy vagy két idegen nyelvet, és képesek alkalmazni a technika legújabb, oktatásban is alkalmazható formáit.

Másrészt az oktatóhelyeknek intézményi szinten kell átgondolniuk technikai/technológiai hátterüket, és bevezetni az oktatás új formái által megkövetelt szempontok szerinti újításokat, továbbá munkatársikat ezek alapján átképezni. Ennél a pontnál gondolni kell a legújabb, legkorszerűbb oktatástechnikai eszközökre és megoldásokra, a hatékony oktatás megteremtéséhez szükséges teremkialakítási, infrastrukturális kérdésekre, valamint az oktatás számítógépes támogatottságának feladataira. Nem szabad azonban azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy a globalizáció egy másik technológiai újítást és lehetőséget is hozott az oktatási szektor számára: a virtuális oktatást.

Az információtechnika fejlődése által lehetővé váló új oktatásmódszertan elsősorban arra épít, hogy nemzetközi ismereteket miként lehet minél gyorsabban és hatékonyabban eljuttatni széles rétegekhez. Ez a megoldás azonban mindenképpen nélkülözi a nemzetközi környezetet, az együtt-tanulást és -dolgozást, így a diákok bár globális szinten elérhető, korszerű és mindenhol alkalmazható ismeretekhez jutnak, a nemzetköziesedés másik aspektusából nem tudnak profitálni.

„A különféle akkreditációk között tartalmi és strukturális különbségek vannak, így az egyes akkreditációk birtoklása egyfajta márkaként szolgál a felsőoktatási intézmények programjainak megítélésakor.”

Harmadrészt a felsőoktatási intézményeknek akkreditáltatni kell a programjaikat. Ehhez az iskolához és a programokhoz illeszkedő akkreditációt kell szerelniük, amely az oktatási piacon egyfajta referenciaként fog szolgálni. Az egyes akkreditációs testületek ugyanis egyértelműen meghatározott szempontok alapján vizsgálják felül a felsőoktatási intézmények szervezetét, működését és programjait, és csak azok számára adják meg a certifikációt, akik minden szempont szerint megfelelnek az elvárásoknak. A különféle akkreditációk között tartalmi és strukturális különbségek vannak, így az egyes akkreditációk birtoklása egyfajta márkaként szolgál a felsőoktatási intézmények programjainak megítélésakor.

Negyedrészt a főiskoláknak és egyetemeknek át kell gondolniuk azt, hogy milyen nemzetközi felsőoktatási hálózat tagjai kívánnak lenni, mely intézményekkel akarnak – a diák- és oktatómobilitás, közös programok kidolgozása, közös projektek indítása területén – együttműködni, illetve hogy esetlegesen mely más országokban terveznek kirendeltséget nyitni. Az egyetemek és főiskolák többé vagy kevésbé szoros hálózatokba szerveződve működnek, amely egyfelől előmozdítja az oktatói és hallgatói mobilitást, másrésztől lehetővé teszi a közös nemzetközi kutatásokat és azt, hogy közösen pályázhassanak egyes nagyobb kutatási projektek finanszírozására. A hálózatok kiépülésében több szempont játszik szerepet. Egyrészt érezhető a hasonló adottságokkal rendelkező külföldi intézmények összefogása, másrészt az azonos földrajzi régióhoz tartozó iskolák együttműködése, harmadrészt pedig az azonos akkreditációs típussal rendelkező iskolák kollaborációja. Ez utóbbi partnerkeresési szempont egyre több helyen átveszi az összes

többi szempont szerepét, bízva az akkreditáció mögötti tartalomban egyes iskolák kizárólag ezt a kritériumot nézik.

GLOBALIZÁLÓDÓ MAGYAR FELSOÓKTATÁS

A múlt század utolsó évtizedében lassan elindult a magyar felsőoktatás globalizálódása is. Az elmúlt években hazánkban több kutatás és elemzés készült a felsőoktatás globalizációs tendenciáiról, amelyek alapvetően a következő nagy megközelítési irányokba sorolhatók:

- Török Ádám (2008) a felsőoktatást úgy jellemzi, hogy annak nemzetközileg jegyzett teljesítménye sokat javíthat a gazdaság és a társadalom összképén is. Véleménye szerint a felsőoktatás teljesítményének értékelése nehézkes, hiszen a teljesítménymutatók közgazdasági szempontból nem egyértelműek. Rámutat arra, hogy a magyar rangsorok továbbra is nélkülözik a nemzetközi háttérrel, kevés szakirodalmi és mérési ismeret alapján készülnek, és olyan felsőoktatási rendszert értékelnek, amelynek nem egyértelműen tisztázottak a funkciói.
- Az oktatási mobilitás hatása a hazai felsőoktatási intézményekre. Ez a kutatási irány elsősorban azt vizsgálta, hogy a hazai hallgatói létszám csökkenése nyomán hogyan lehetne előmozdítani a külföldi hallgatók nagyobb létszámában történő magyarországi tanulását. Berács József és Malota Erzsébet (2007) külföldi hallgatók egyetemválasztási motivációira vonatkozó kutatásait, illetve Hatos Pál és Lukács Tibor (2005) tanulmányait kell említeni, amelyekben javaslatot tettek arra, hogy milyen intézményfejlesztési és országmarketing-munkával lehetne előmozdítani, hogy a külföldi hallgatók nagyobb számban válasszák a magyarországi egyetemeket.
- A külföldi hallgatók hatása a fogadó térség (város) vállalkozásaira a kereslet változásain keresztül. Ez a megközelítés azt vizsgálta, hogy a külföldi hallgatók egy adott városban milyen mértékben járultak hozzá vásárlásaikkal a helyi gazdaság fellendüléséhez. E témában 2007-ben, majd 2008-ban végzett Árva László és Könyves Erika (2006, 2009) a hazai és a külföldi

hallgatók közt kérdőíves vizsgálatokat arra nézve, hogy mekkora a hallgatók költése a városban. A két szerző következtetésképpen azt találta, hogy a vidéki nagy egyetemi városokban a külföldi hallgatók évente mintegy 3–4 milliárd forintot költenek.

- A felsőoktatási export mint a gazdaságpolitika által kiemelten támogatandó jövőorientált tevékenység. Az AAM Vezetési Tanácsadó Rt. által vezető gazdaságpolitikuskok bevonásával készített, 2009. október 28-án bemutatott Gyorsítósáv III. című anyag a felsőoktatási exportot (vagyis a külföldi hallgatók képzését Magyarországon) olyan nagy hozzáadott értékű tevékenységként definiálta, amely Magyarország számára a jövőben különösen fontos lehet, kihasználva adottságainkat és a világméretű növekvő oktatási keresletet (AAM 2009).

Ebben a munkában a globalizáció felsőoktatásra gyakorolt hatásának hármas dimenziója (a diákok mobilitása, az oktatók mobilitása és az intézményi változások) mentén vizsgáljuk a magyarországi tendenciákat.

„Az oktatói mobilitás elsősorban az intézmények közötti nemzetközi bi- és multilaterális szerződések, megállapodások alapján szerveződik. Ma még kevés azon esetek száma, amikor egy intézmény olyan oktatót hív külföldről, akinek az intézményével még nem született együttműködési megállapodás, ám ha mégis előfordul, akkor alapját és kiindulópontját képezheti (szándékosan vagy opportunisztikusan) egy későbbi intézményközi együttműködési szerződésnek.”

Az oktatók oldaláról

A magyar oktatási piacot áttekintve látható, hogy mind több és több felsőoktatási intézmény hív vagy fogad be külföldi oktatókat a képzéseibe. Ezek az oktatók vagy rövidebb periódusra érkeznek, amelynek során tömbösített formában oktatnak, és próbálják kutatásaikat továbbvinni, vagy pedig egy-két szemesztert töltenek a magyar felsőoktatási intézmény-nél, és oktató, valamint kutató tevékenységet folytatnak. Az oktatói mobilitás elsősorban az intézmények közötti nemzetközi bi- és multilaterális szerződések, megállapodások alapján szerveződik. Ma még kevés azon esetek száma, amikor egy intézmény olyan oktatót hív külföldről, akinek az intézményével még nem született együttműködési megállapodás, ám

ha mégis előfordul, akkor alapját és kiindulópontját képezheti (szándékosan vagy opportunisztikusan) egy későbbi intézményközi együttműködési szerződésnek.

A külföldi oktatók magyar oktatásban való megjelenésének egy másik lehetősége is elképzelhető. Abban az esetben, ha az oktató családja az egyik családtag Magyarországra való helyezése miatt hazánkba költözik, a felsőfokú tanításban érdekelt fél azonnal érdeklődni kezd az oktatási lehetőségek iránt. A magyar főiskolák és egyetemek így külföldi, külföldi oktatási rendszerből érkező oktatót szereznek anélkül, hogy fizetniük kellene azok utazási és szállásköltségeit.

A magyar oktatók hasonló struktúrában és formában vesznek részt külföldi oktatásban. Mivel az idegen nyelvű oktatás képessége alapvető követelménye a felsőoktatási rendszerben történő előrelépésnek, a legtöbb idegen nyelven előadni képes oktató keresi a lehetőségeket nemzetközi környezetben való oktatásra. Mivel ma már a legtöbb felsőoktatási intézmény idegen nyelven is hirdet képzéseket, az oktatók a nélkül is oktathatnak idegen nyelven külföldi diákokat, hogy el kelljen hagyniuk országukat és megszokott oktatási környezetüket. A motiváltabb oktatók azonban emellett igyekeznek külföldi intézményben is oktatási lehetőséget találni.

A diákok oldaláról

A külföldi hallgatók magyarországi oktatásban való részvételének többféle konstrukcióját lehet azonosítani. Külföldi hallgatók tanulhatnak Magyarországon akkreditált állami vagy magántulajdonban lévő felsőfokú tanintézetben. A magyar oktatási rendszerben való részvételük alapja az, hogy európai vagy Európán kívüli országból érkeznek, illetve hogy a saját felsőoktatási intézményük és a magyar egyetem vagy főiskola között milyen típusú együttműködés van. Az is elképzelhető, hogy egy külföldi felsőfokú tanintézet saját magyarországi kirendeltségébe küldi el hallgatóit.

A magyar hallgatók külföldön folytatott tanulmányainak is számos formája ismert. Leginkább a főiskolák és egyetemek által kötött nemzetközi bilaterális szerződések alapján lehetővé váló hallgatócsere keretében mennek külföldre. Ennek a megoldásnak a népszerűségét az magyarázza, hogy a hallgatóknak nem kell tandíjat fizetni a külföldi intézményben, és emellett még havi ösztöndíjat is kapnak a további kiadásaik fedezésére. Ehhez a formához tartozik az

a lehetőség is, amikor a hallgató – jellemzően mester-szintű – dupla diplomás program vagy közös program keretében utazik külföldre¹, és a program időtartamának felét a saját intézményében, másik felét pedig a külföldi intézményben végezve mindkét egyetem vagy főiskola diplomáját megkapja. További lehetőség, ha a magyar felsőoktatási intézmény az egyik partnerintézményével abban állapodik meg, hogy viszonyosság vagy kölcsönös érdek alapján egy kisebb hallgatói csoportot küld a partneriskolához egy vagy két hetes időtartamra. Ezekért az utakért van, amikor fizetni kell, ám olyan eset is létezik, amikor a lehetőséget a magyar intézmény azért kapja, mert a külföldi intézményből ő is fogad diákcsoportokat. A harmadik lehetőség az, ha a magyar hallgató beiratkozik egy másik ország felsőoktatási intézményébe. Ezekért a képzésekért természetesen az ország és az iskola szabályainak és szabályzatainak megfelelően, a külföldi diákokhoz hasonlóan fizetniük kell a magyar hallgatóknak, és emellett a megélhetés költségei is őket terhelik. A pénzügyi terhek enyhítése érdekében több ország magyarországi képviselője, kirendeltsége ösztöndíjakat hirdet olyan diákok számára, akik a kérdéses országban szeretnének továbbtanulni, illetve maga az iskola vagy néha a térség, ahol az iskola található, is felajánl ösztöndíjakat.

Az intézményi változások oldaláról

A globalizáció felsőoktatási intézményekre gyakorolt intézményi hatásait az előző fejezetben négy dimenzió alapján azonosítottuk. Ezek a dimenziók alapvetően összefüggenek egymással, és együttesen alapját képezik az eredményes, minőségi, nemzetközi szintű oktatásszervezésnek. A magyar főiskolák és egyetemek igyekeznek olyan magyar vagy külföldi oktatókat alkalmazni, akik minősítéssel rendelkeznek, és képesek idegen nyelven, nemzetközi szintű oktatásmódszertant alkalmazva tanítani, akik aktívan részt vesznek a hazai és nemzetközi kutatási munkában, elismert szakfolyóiratokban publikálnak, és részét képezik nemzetközi kutatócsoportoknak.

Magyarországon ma még viszonylag kevés olyan főiskola és egyetem van, amely az állami akkreditáció mellett más akkreditációt is igyekszik megszerezni, bár számuk évről évre nő. Az ugyanis, ha a felsőoktatási intézet egy tanúsító intézmény kelet-közép-európai, európai, amerikai stb. szintű akkreditációját is megszerzi, azonnal, közvetlenül, nemzetközileg is összehasonlíthatóvá teszi a képzést más, azonos

¹ Egyre több helyen kínálnak olyan lehetőséget a hallgatók számára, hogy annak ellenére, hogy két felsőoktatási intézmény diplomáját is megkapják, nekik el sem kell hagyniuk a saját országukat (Kotsis 2007).

akkreditációt elnyert iskola programjaival. A nemzetközi elismertség és összehasonlíthatóság pedig rendkívül fontos szempont az intézmények közötti együttműködések megkötésében. Ma már az egyetemek és főiskolák leginkább annak alapján választanak partnert maguknak, hogy az milyen típusú akkreditációval rendelkezik, hiszen ez közvetlenül, a teljes tantárgyi és intézményi adatsor áttekintése nélkül is pontos képet rajzol az iskola minőségi képzéséről. Nagyon érdekes az is, hogy annak ellenére, hogy bizonyos akkreditációs típusok azonos „értékkel” bírnak az oktatási piacon, a felsőoktatási intézmények a velük azonos akkreditációs típust megszerzett iskolákkal kötnek együttműködési megállapodást. Olyan megoldás is létezik, amelynek során a magyar főiskola vagy egyetem egyes programjait Magyarországon nem akkreditáltatja, hanem egy külföldön akkreditált program alapján folyik a képzés, és csak a külföldi partneregyetem diplomáját adják ki. Végül az is előfordul, hogy egy külföldi felsőfokú tanintézet saját maga hoz létre egy leányvállalatot Magyarországon magyarországi képzés folytatása érdekében. Ebben az esetben két lehetőség áll a külföldi egyetem vagy főiskola előtt: vagy Magyarországon is akkreditáltatja az intézményt, illetve annak szakjait, vagy nem kerül sor ilyen akkreditáltatásra, és saját, hazai akkreditáltatási folyamatába illeszti be a külföldi „leányvállalatot”.

A GLOBALIZÁLÓDÓ FELSOÓKTATÁS EGY SIKERTÖRTÉNETE

Az 1909-ben megalapított franciaországi Groupe ESSCA felismerve a globális trendek szerint átalakuló felsőoktatási rendszer új kihívásait, a múlt század kilencvenes éveit elején újragondolta nemzetközi stratégiáját. 1993-ban megnyitotta magyarországi kirendeltségét azzal a céllal, hogy lehetővé tegye a magyar diákok számára, hogy bachelorszintű diplomát szerezzenek francia nyelven. A felsővezetés gondot fordított arra, hogy a nyugat-európai oktatás-módszertani és koncepcionális kérdéseket ötvözze a magyarországi (és kelet-közép-európai) megközelítésekkel, és olyan gyakorlatorientált tudást nyújtson a hallgatók számára, amely képessé teszi őket arra, hogy megszerzett elméleti tudásukat gyakorlati szinten alkalmazni tudják. 2000-ben az intézmény felsővezetése – ismét a nemzetközi és globális kihívások hatására – átalakította a magyarországi oktatási struktúráját, és ettől kezdve angol nyelven kínálja az egy szemeszteres, a nyári és a rövid programjait.

Az ESSCA Magyarország globális kihívásokra adott további válaszait a jelen munkában korábban

ismertetett oktató–diák–intézmény szintű változások logikája mentén vizsgálva a következő megállapítások tehetőek.

Az iskola programjainak oktatói a szakmájukban nemzetközileg elismert, angol nyelven oktatási tevékenység végzésére kiválóan alkalmas tanerők. Nagy százalékuk tudományos minősítéssel rendelkezik, és minden oktató gyakorlati szakmai háttérrel is bír. Nemzetiségük alapján az oktatók mintegy fele magyar, a többiek vagy Magyarországon élő külföldiek, vagy külföldről kizárólag egy adott kurzus megtartására meghívott professzorok. Az iskola programjában való részvételre történő felkérés alapvető kritériuma a szakmai háttér, tapasztalat és gyakorlat, az angol nyelvű igazolt oktatási képesség, a diákok aktuális képzési szintjéhez igazított oktatás, továbbá az oktatás-módszertani felkészültség. Az oktatók tanórái ellenőrzés alá kerülnek, amelynek során értékelést kap az oktató együttműködési készsége és képessége a diákokkal, az óra szakmai tartalma és gyakorlatorientáltsága, valamint az alkalmazott technikai/technológiai háttér. Az oktatók közötti együttműködés és kapcsolattartás szakok szerint valósul meg két szinten: egyfelől a magyarországi kirendeltségen oktatók között, másfelől pedig a magyarországi kirendeltségen, valamint a franciaországi központban dolgozó professzorok között. Egyre növekvő számban van a magyarországi iskolában oktatóknak lehetősége arra, hogy rövid időt a franciaországi anyaintézményben töltsenek. Félévenként kettő–négy francia oktató érkezik a magyarországi iskolába, és egyes tantárgyakat együtt oktatnak a magyarországi kirendeltségen oktató professzorokkal.

A diákok összetételét tekintve sokszínűség figyelhető meg. Az ESSCA Magyarország Alapítvány hallgatói számos országból érkeznek, félévente mintegy 15–20 ország képviselteti magát. A hallgatók egy része a francia anyaintézményből érkezik, a többiek az iskola közel száz partnerintézményeinek valamelyikéből a világ minden tájáról, az összes kontinensről. A csoport tehát teljesen nemzetközi, tagjainak közel száz százaléka egy számára addig ismeretlen országban találkozik, és folytat tanulmányokat közösen. A hallgatók egy másik csoportja dupla diplomás képzés keretén belül érkezik az ESSCA Magyarország Alapítványhoz: az ESSCA mintegy tíz nemzetközi intézménnyel hozott létre dupla diplomát biztosító képzést.

A magyar hallgatóknak is számos lehetőségük van arra, hogy az ESSCA rendszerébe bekapcsolódjanak. Egyfelől az iskola bachelorprogramját elkezdve választhatnak aközött, hogy az iskola székhelyén, a Loire menti Angers városában vagy pedig az iskola egy másik kirendeltségén, Párizsban folytassák ta-

nulmányaikat. Azok a hallgatók, akik a mesterszintű képzést választják, dönthetnek amellett, hogy angol vagy francia nyelven kívánják a programot elvégezni, illetve hogy olyan programban vesznek részt, amelyben mind a négy félévet Franciaországban töltik, vagy pedig olyan programot választanak, amelynek során két vagy három félévet Franciaországban töltenek, egy vagy két szemesztert pedig külföldön (programtól függően kötelező vagy opcionális jelleggel). A magyar diákoknak lehetőségük van bekapcsolódni az iskola dupla diplomás programjaiba is vagy a saját intézményükön keresztül, vagy pedig külső jelentkezés alapján. A magyar diákok franciaországi mesterszintű tanulását ösztöndíjak segítik. Az iskola, a régió és a kinti kereskedelmi kamara pénzügyi támogatást ajánl fel olyan tehetséges magyar diákok számára, akik mesterprogramjukat az ESSCA keretén belül kívánják elvégezni.

Az ESSCA felismerve az új igényeket és elvárásokat azonnal reagál a kihívásokra. Az intézmény mellett, hogy programjai államilag, valamint a Conférence des Grandes Écoles által akkreditálva voltak, az első francia iskola volt, amely megszerezte az EPAS akkreditációt 2006-ban, majd a programok 2009-ben újraakkreditálásra kerültek. További akkreditációk megszerzésének céljával további intézményen belüli és intézmények közötti változtatásokat vezetett be, kezdve az oktatás oktatói oldalával egészen a tantárgystruktúrákig. Az iskola egyes kirendeltségei is az anyavállalat akkreditációi alá tartoznak, annak alapján folytatnak oktatási tevékenységet. 2006-ban a nemzetköziesedés újabb szintjére lépett azáltal, hogy megnyitotta következő külföldi kirendeltségét Kínában, és három évvel később már egy újabb távoli országban való megjelenést irányzott elő. A felsővezetés a kirendeltségek helyszínének megállapításakor mindenképpen azt veszi figyelembe, hogy mely piacok a legígéretesebbek gazdasági, kulturális és infrastrukturális szempontból, valamint hogy mely térségek azok, amelyek olyan szintű tudást biztosíthatnak a hallgatók számára, amelyeket szakmai karrierjük során kamatoztatni tudnak.

Az ESSCA Magyarország Alapítvány az oktatási globalizáció egy magyarországi példájának tekinthető. Az iskola nem enkláve jelleggel a magyar oktatási rendszertől elzárva működik, hanem a magyar oktatási és gazdasági rendszerbe integrálódva dolgozik. Szoros szakmai kapcsolatot ápol a felsőoktatási piac más résztvevőivel (számos főiskolával és egyetemmel együttműködési megállapodása van különféle programok kapcsán), a szakmai szervezetekkel (minisztériumi, idegenrendészeti, kamarai stb.), más országok hazai kirendeltségeivel (nagykövetségekkel,

konzulátusokkal stb.), valamint a gazdasági szektor magyarországi és külföldi tagjaival (magyar és külföldi illetékességű, profit- és nonprofit-orientált szervezeteivel). A kapcsolati hálónak köszönhetően az iskola olyan ideális feltételek mellett tud működni, amelyek biztosítják azt, hogy az oktatás követi a folyamatosan változó környezeti kihívásokat.

A GLOBALIZÁLT FELSŐOKTATÁSI TÉRBE MŰKÖDŐ INTÉZMÉNYEK MARKETING-MUNKÁJÁNAK SAJÁTÓSÁGAI

A globalizáció felsőoktatásra gyakorolt és a fentiekben részletesen elemzett hatásai miatt a globalizált felsőoktatási térben működő intézményeknek sajátos marketingtevékenységet kell végezniük annak érdekében, hogy a piacon sikeresek lehessenek.

A globalizált felsőoktatási térben való versenyképesség igénye mindenekelőtt a termékfejlesztés terén ró feladatokat a felsőfokú oktatási intézményekre. A termék ebben az esetben nemcsak a tananyagot jelenti, hanem magában foglalja azt is, amit a hallgatók kapnak az intézménytől: tananyag, tanárok, az iskola fizikai környezete, vállalati kapcsolatok, sőt még az a település is, ahol az intézet működik, valamint az iskola hírneve és elismertsége is. A termékfejlesztésnek egyszerre hármas követelményt kell kielégítenie ahhoz, hogy egy felsőfokú oktatási intézet sikeres legyen. Az egyetemnek, illetve főiskolának először is olyan minőségi (és idegen nyelven is elérhető) oktatási programmal kell rendelkeznie, amely megfelel a nemzeti és nemzetközi akkreditálási előírásoknak, hiszen ez a működésének alapja. Másodsorban az iskolának vonzóan kell lennie a hallgatók számára abból a szempontból is, hogy abban a városban, ahol az iskola működik, megfelelő szociális és kulturális szabadidő-eltöltési lehetőségek, valamint szakmai gyakorlatot biztosítani tudó intézmények is álljanak a hallgatók rendelkezésére. Harmadsorban a globalizált térben működő felsőoktatási intézményeknek magas fokú nemzetköziesedéssel kell rendelkezniük. Ez az igény egyrészt követelményeket támaszt a tanári karral és a hallgatókkal foglalkozó adminisztratív állománnyal szemben, másrészt megköveteli, hogy az iskola széles körű nemzetközi partnerhálózattal rendelkezzen Európán kívül is, amelynek révén vonzó csereprogramokat tud a hallgatóinak ajánlani. Végül az iskolának olyan vállalati-üzleti kapcsolatokat kell kiépítenie, amelyek a későbbiekben megalapozzák a hallgatók elhelyezkedési lehetőségét, és amelyek egyúttal meggyőzik a vállalati szektort arról, hogy az iskola által képzett hallgatók a vállalati szektor számára releváns ismeretekkel rendelkeznek az iskola elvégzése után.

A globalizált oktatási térben versenyző egyetemek és főiskolák számára az ár megszabása igen fontos tényezőt jelent. A globalizált felsőoktatási piacon nagyrészt kialakultak azok az árak, amelyeket egy adott szakon a hallgatóknak meg kell fizetniük. Mivel az internet révén könnyű összehasonlítani a különböző iskolák által megszabott tandíjakat, és az iskolák minőségére vonatkozóan is viszonylag könnyű információkat szerezni az iskolák egy országban vagy akár Európán belüli rangsorait mutató kiadványokból, ezért a rosszul megszabott, túl magas tandíj elriaszthatja a külföldi hallgatókat, különösen akkor, ha még a megélhetési költségek is magasak abban a városban, ahol az illető intézmény működik. Az árak kialakításánál figyelembe kell venni, hogy szükséges eltérő összetételű oktatási csomagok kialakítása a különböző érdeklődésű hallgatók és partnerek igényei szerint. E csomagokban eltérő aránnyal szerepelnek gyakorlati képzési elemek (vállalatlátogatások, szakmai gyakorlatok, vállalati projektek) és elméleti programelemek (nemzetközileg elismert vendégprofesszorok előadásai, szimulációs gyakorlatok, irányított kutatási feladatok). A kínált csomagárak kialakítását természetesen nagymértékben befolyásolja az illető felsőfokú tanintézet presztízse, a nemzetközi felsőoktatási rangsorokon elért helyezése, a hallgatók elhelyezkedési lehetőségei is.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a globális oktatási térben működő egyetemek és főiskolák a hallgatók toborzása során sokrétű és változatos *értékesítési csatornákat* használnak fel. Lehetőség van arra, hogy az egyetemekre és főiskolákra közvetlenül jelentkezzenek a hallgatók – ez az internet korában egyre egyszerűbb. Megoldás lehet az is, hogy toborzó cégeken keresztül történik a hallgatók jelentkezése. Lehetőség az is, hogy az Európában működő egyetemekre és főiskolákra a velük speciális partnerkapcsolatban álló Európán kívüli egyetemek és főiskolák toborozzák a hallgatókat, illetve saját hallgatóikat küldik el rész-képzésre Európába.

A globalizált oktatási térben működő felsőfokú tanintézeteknek épp olyan fontos a megfelelő *promóció*, mint egy bármilyen más szolgáltatást végző vállalkozásnak, és épp olyan sokoldalú feladatokat kell elvégezni egy egyetem vagy főiskola nemzetközi promóciós munkája során, mint például egy ötcsillagos szálloda vagy egy szabadidőpark esetében. Igen fontos az egyetemek és főiskolák számára a világméretű *személyes értékesítés*. A globalizált felsőoktatási térben működő oktatási intézmények termékeiket a világ minden részén értékesítik, és ahogy az európai lakosság száma stagnál, illetve sok országban csökken, a túlélés egyetlen módja az, ha az egyetemek

és főiskolák hallgatóik jelentős részét Európán kívül toborozzák. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a világhálón való jelenlét, valamint a hirdetésekkel keresztül megvalósított tájékoztatás nem elegendő. Az intenzív személyes kapcsolat elengedhetetlen ahhoz, hogy egy Európában működő felsőoktatási intézmény jelentős számban toborozzon hallgatókat Európán kívül, vagy partnerkapcsolatokat alakítson ki Európán kívüli oktatási intézményekkel. Ez a kapcsolat annál fontosabb, minél inkább új szereplőről van szó a globalizált oktatási piacon, és minél nagyobb a kulturális távolság az illető oktatási intézmény és a célpiac között. Természetesen a világhálón elhelyezett tájékoztató anyagok és a célpiacokon működő médiumokban elhelyezett hirdetések is igen fontosak, amelyek kiegészítik a személyes toborzó utakat és a partneregyetemekkel való személyes kapcsolatfelvételt, de semmiképpen sem helyettesíthetik őket. Fontos promóciós eszköz lehet a külföldi hallgatók számára biztosított teljes vagy részleges tandíjkezdmény és az ösztöndíj. Sok országban a hazai hallgatók költségeit az állam téríti meg, és előfordul, hogy egyes országokban a külföldi hallgatók egy része kap ösztöndíjat vagy a kormányzattól, vagy attól a régiótól, megyétől vagy várostól, ahol az illető egyetem vagy főiskola működik. Az ösztöndíjak biztosítása előnyös lehet annak a térségnek, ahova a külföldi hallgatók érkeznek, mert a kutatások azt igazolják, hogy a külföldi hallgatók mindenütt jóval többet költenek, mint a helyi hallgatók, ami a térség vállalkozói számára többletbevételt, az önkormányzatoknak adóbevételt jelentenek.

A globális oktatási térben működő felsőoktatási intézeteknél igen fontos az oktatási folyamat szervezése és irányítása, mivel olyan képzési struktúrát kell kínálniuk, amely lehetővé teszi a hallgatók számára, hogy különösebb zökkenők nélkül folytathassák tanulmányaikat más országokban vagy más kontinenseken működő hasonló felsőoktatási intézetekben. Európában ezt a bolognai folyamat követelményeihez való alkalmazkodás is megköveteli, mivel a nélkül nem lehet nemzeti szinten sem akkreditációt szerezni, de ugyanez az igény fennáll az európai oktatási téren kívül is, hiszen ott is olyan oktatási folyamatot kell kínálni, amely kompatibilis a többi felsőoktatási intézettel.

Már korábban szóltunk az emberi tényezőről, itt csak utalunk arra, hogy nemcsak a tanároknak kell felkészültnek lenniük a külföldi hallgatókkal való foglalkozásra, hanem a teljes személyzetnek is, az oktatási segédszemélyzettől a takarítószemélyzetig mindenkinek, aki egy globalizált oktatási térben működő egyetemen vagy főiskolán dolgozik, képesnek kell lennie a multikulturális közegben való munkára. Az emberi tényező magában foglalja továbbá a hallgatókat is, akik

az iskolával és programmal kapcsolatos pozitív tapasztalataikkal a „word of mouth” útján fokozhatják a felsőoktatási intézmény jó hírét.

Szintén röviden szóltunk már arról, hogy az iskola fizikai megjelenésének, az oktatási épületeknek, a kollégiumnak, a sportlétesítményeknek, a kantinnak és így tovább mind magas színvonalúnak és a multikulturális közeget megfelelően kiszolgáló tudó létesítményeknek kell lenniük ahhoz, hogy eredményesen lehessen külföldi hallgatókat vonzani a létesítménybe.

„A globalizált oktatási térben csak olyan felsőfokú tanintézetek tudnak eredményesek, versenyképesek maradni, amelyek marketing- és menedzsmentmunkájukkal alkalmazkodnak e globalizált tér kihívásaihoz.”

KÖVETKEZTETÉSEK

A globalizált oktatási térben csak olyan felsőfokú tanintézetek tudnak eredményesek, versenyképesek maradni, amelyek marketing- és menedzsmentmunkájukkal alkalmazkodnak e globalizált tér kihívásaihoz. Ez az alkalmazkodás nem könnyű, hiszen lehetnek személyi, képességbeli, illetve tárgyi akadályai is. A globalizált felsőoktatási térben több magyar egyetem és főiskola több szakja eredményesen dolgozik. Más szakokon az eredmények csekélyek, amit az is mutat, hogy bár a magyar felsőoktatásban kétségtelenül megindultak globalizációs folyamatok, a külföldi hallgatók aránya az összes hallgatókon belül messze elmarad a fejlett nyugat-európai országokban mért 10% feletti arányoktól (OECD 2009). A magyar felsőoktatás számára azonban az út kétségtelenül errefelé vezet, mivel a hazai hallgatók száma a demográfiai trendek miatt évről évre csökken, valamint egyre több magyar fiatal tanul külföldön, élvezve az oktatási globalizáció lehetőségeit.

Tanulmányunkban az oktatási globalizáció fő tendenciáinak felvázolása mellett bemutattunk egy sikeres példát a globalizált oktatási térben való eredményes működésre hazánkban, és reméljük, hogy a felsőfokú oktatási marketingmunkára tett javaslatainkkal együtt e példa segíthet a hazai egyetemeknek és főiskoláknak eredményesen kilépni a globalizált oktatás színpadára.

HIVATKOZÁSOK

AAM (2009), Gyorsításáv III., 2009. október 28.

Árva L., Könyves E. (2009), Specificities of Education Related Spending at Eastern Hungarian Universities, AVA Conference Papers, Debrecen, 2009

Árva L., Könyves E. (2009), Educational Tourism and Its Effects on Regional Economy and Destination Management, Conference Paper, Veszprém, 2009. október

Becker, G. S. (1975), Human capital, New York: Columbia University Press
Berger, S. (2003), Notre premier mondialisation, Seuil et La République des idées, Paris

Berács J., Malota E. (2007), Nemzetközi diákturizmus a Budapesten tanuló külföldi egyetemisták véleményének tükrében, Turizmus Bulletin, 2007. december (XI./3.)

OECD (2009), Education at a Glance

Epstein, E. (2002), Globalization of Education, In: Encyclopaedia of Education, Gale, Cengage Learning, 2002

Hatos P., Lukács T. (2005), Önköltséges külföldi hallgatók toborzása egységes arcu-lattal és marketinggel: Hogyan lehet az idegen nyelvű képzések indítását pályázati úton ösztönözni?, In: Hatos P. (szerk.), Idegen nyelvű képzések és külföldi hallgatói mobilitás a magyar felsőoktatásban, Budapest, MÖB Iroda, 30–40.

Kotsis Á. (2007), A globalizáció és a felsőoktatás, Debrecen

McLuhan, M. (1960), Explorations in Communication, Boston, Beacon
McLuhan, M. (1962), The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man, Toronto: University of Toronto Press

Teichler, U. (2003), Az európai felsőoktatási reformok főbb kérdései, Education, 12. évfolyam, 1. szám, 3–18.

Török Á. (2008), A mezőny és tükörképei. Megjegyzések a magyar felsőoktatási rangsorok hasznáról és korlátairól, Közgazdasági Szemle, LV. évfolyam, október, 874–890.

Villem te Welde, D. (2006), Globalisation and Education – What do the trade, investment and migration literatures tell us?, Overseas Development Institute, London WP. 254

*Dr. habil. Deli-Gray Zsuzsa, PhD, programigazgató,
ESSCA Magyarország Alapítvány,
egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem*

*Dr. habil. Árva László, CSc, főiskolai tanár,
Szolnoki Főiskola*

*Michael Gray, PhD, igazgató,
ESSCA Magyarország Alapítvány*

GLOBALISATION IN HIGHER EDUCATION – ORGANISATIONAL AND MARKETING CONSEQUENCES

Globalization has transformed higher education in the nineties and today institutions are competing for the students in a highly globalized educational space and consequently these organizations are facing new challenges in their marketing activities. In our article we have studied these challenges and the institutions' possible answers to these challenges. After having presented international literature and statistics on educational globalization we analyzed what marketing and management tasks the universities and colleges have to perform in order to make benefit of the emerging opportunities.

Zsuzsa Deli-Gray, László Árva, Michael Gray